

Nova pota.

Čital J. Stritar v slovenskem klubu na Dunaji dné 17. sušca 1894.

Dvakrat ne moremo stopiti v isto reko, pravi globokoumni Efežan. Vse je v večnem toku in prevratu; vse se vedno razvija, izpreminja in gine. Tako tudi duševno življenje človeško. Ali kakor se priroda tudi v dobi svojega najbujnejšega razvoja, spomladi, ne razvija enakomerno — zdaj nekako leno, zaspano, neveselo; nič noče prav iz tál, na dan; ko se pa združijo potrebni pogoji za življenje, začne se vse povsod hipoma gibati in kliti in rasti, zeleneti in cvesti; drví se in hita, kakor bi se balo, da ne dobode vse prostora na svetu — tako tudi napredovanje človeškega duha v teku časa ni enako v desetletjih, stoletjih. Po dolgi dobi, ko je vse kakor v nekem zimskem spanji otrplo, mrtvo, nastopi mahoma čas, ko se vse bujno razvija in giblje; misel podi misel, iznajdba iznajdbo, kakor bi se jim mudilo na dan. Novi stvori izpodrivajo stare, in kar je trdno in čestitljivo stalo leta in leta, maje se danes in jutri bo ležalo na tleh. V desetletjih je več izpremembe in napredka kakor prej v stoletjih.

V taki dobi, to smemo pač reči, živimo tudi mi proti koncu devetnajstega veka. Kaj smo doživeli v razmeroma kratkem času! Ko bi bil pred kakimi petindvajsetími leti meni kedó prorokoval in dejal: Ti boš še doživel tretjega nemškega cesarja; na svoja ušesa boš slišal, ko bo pojočo deklico na klavirji spremljal človek dober dan hodá od nje, in to, kakor da bi bilo v bližnji sobi poleg tebe; in na svoje oči boš videl po vseh knjigarnah v oknih prosto, starim in mladim na ponudbo, izpostavljene knjige, kakoršne se zdaj samo skrbno zavite in dobro zapečatené prejemajo iz Hamburga, káli; živel bodeš v času, ko bode mladini in starini učitelj in voditelj modrijan, ki na vprašanje, staro kakor človeštvo: Kaj je resnica, kaj je pravica? kratko in krepko odgovarja: »Nič ni res, vse se smé« — ko bi mi bil tako prorokoval, pravim, čudno, prav čudno bi ga bil gledal. In vendar sem doživel vse té čudne stvari in še mnogo drugih ne menj čudnih.

Tù hočem govoriti, in tudi to samo nekako površno, o velikem, korenitem prevratu, ki smo ga v poslednjih letih doživeli na slovstvenem polji. Lepota - boginja, vzorna, vzvišena žena, z onim neskončno milim, tolažečim pogledom; gospa, kateri smo se, tolažbe in

povzdige potrebni, bližali in klanjali v težkih urah — pahnena je iz svojega oltarja in na njeno mesto so nam postavili ženščino z olepoticenimi lici in brezsravnimi očmi! Kar je bilo stoletja in stoletja narodom lepo, blágo in sveto, to je zdaj otročje, smešno, lažnjivo. In narobe: kar nam je bilo prej spačeno, ostudno, smrdljivo, to je zdaj pravilno, resnično, lepo: »fin de siècle«! Od Ilija do Weimarja, kakó dolga pot — vse ena sama dolga zmeta in zmešnjava, prijatelj! — Kaj je lepo, kaj je umetnost, poezija, to vemo še le sedaj, ko so nam oči odprli novi proroki koncem devetnajstega stoletja. V tmini nam je bliskoma zasijala luč resnice, svetla, da nas oči skelé. V kaki sramotni zmoti smo živeli dozdej, živeli so rodovi pred nami! Zakladi naši, ki smo jih hranili tako zvestó in skrbno, izpremenili so se čez noč v staro navlako. »Precénjenje vseh cén« (Umwertung aller Werte) imenujejo to novi blagovestniki naši. Mladiči, ki še dišé po šolskem prahu, učé nas, kaj je človek (kakovo je življenje). Človek je žival, zver, in nad njo se nikdar ne povzdigne. Srce človeško je brezno, temno prebivališče vseh grdih in podlih strasti in pošasti.

Resnica, resnica! kriči po ulicah bosonogi naturalizem. Jaz vam podajem in prodajem čisto, golo, nepopačeno resnico. Življenje vam slikam, kakoršno je, ne kakoršno si mislijo in želé stare samice; kažem vam človeka v pravi, istiniti podobi. Kar ste videli do zdaj, to je laž in sleparstvo. Todà kaj lepota! Ne lepote, resnice nam je treba; bodi ta resnica še tako grda, ostudna in žalostna; kaj se bomo slepili!

Na to odgovarjamo mi staroverci, starokopitniki tako:

Tisti glasoviti naturalizem ali verizem, ki se dandanes tako šopiri, saj ni res, da bi bil kaka čisto nova prikazen, ki se je porodila še le v naših srečnih časih. Kar ima on dobrega, zdravega, vpravičenega v sebi, to je skoraj tako staro kakor poezija. Še več: vsak velik pesnik je, v pravem zmyslu, tudi naturalist. Kaj je bil pa Homer? Njegovi junaki v Ilijadi od vzornega Ahileja do Terzita, ki je imel, kakor slavni svetokriški kovač »nos in obraz potlačen«, ali so morda kake suhe abstrakcije, kaki izrodki razgrete pesnikove fantazije? Ali niso vsi slikani po naravi, možjé od nog do glave, ki imajo vsak svoje lice in gorka kri se jim pretaka po žilah? Ali ne stojé še danes, čez toliko in toliko stoletij živi in krepki, širokopleči in tudi malo širokoustni pred nami? Kaj pa Odiseja? Lepa vrsta čisto človeških, zgolj domačih nam podob in prizorov! Kaj naj rečemo ljubeznjivi hčerki Alkinova kralja? Kedó izmed nas ni že videl Navzikae žive pred seboj; samo malo drugače je bila oblečena, pečo je morda nosila pa zavijala je po gorenjsko! Kako ti zna tá stari poštenjak, ki ni

bil dovršil še ljudske šole, slikati človeka in vse dejanje njegovo, kako misli in čuti in kako govori! Kako živo, kako telesno nam predočuje kraljičino z mladimi tovarišami pri perilu, in kako ljubeznjivo! Tù se mi, ne bodi greh, vriva v spomin neko drugo perilo, tisto namreč v Zolajevem »Assomoirji«, o katerem sem že nekedaj govoril. Živo pač in telesno nam slika ta prizor premeteni Francoz, ali ljubeznjivo ne, ljubeznjivo! Bralcu-gledalcu slabo prihaja naposled, da bi vzkliknil z Goethejevo Marjetico: »Nachbarin, Euer Fläschchen!« In kako je Homer domač v prirodi! Prav v osrčje ji je videl; vtripanje njenega srcá je čutil in dihanje njeno je slišal. Kako je vse, kar nam pripoveduje in popisuje, gledano, doživljeno! Kaj hočete bolj prirodnega, bolj po življenji posnetega, kakor so Teokritovi pastirji? O Shakespearji mi pač ni treba obširneje govoriti; srcé človeško in človeško življenje skoraj ni imelo skrivnosti njegovemu očesu. Podobe, ki jih je ustvaril on, živele so, živé pred našimi očmi in živele bodo za nami. Kaj so nam torej novega, do sedaj neznanega prinesli nove šole možjé? Ali so nam res razodeli pravo resnico o človeškem življenji?

Ko bi prišel, govoriti se smé tako, kak prebivalec z drugega planeta na našo zemljo, pa bi hotel v svoji vedoželjnosti najkrajšim pôtem spoznati človeka in njegovo življenje, kaj bi mu mogel drugega svetovati prepričan naturalist, kakor da naj bere tistih dvajset zvezkov, ki jih je napisal in nakopičil glasoviti očak in véliki kofta nove pisave? Sami »documents humains«, kakor pravi sam. V njih najde ukaželjni gost vse, česar potrebuje, pravi makrokozem v mikrokozmu! Ko bi mož to storil, vprašam, ali bi res zvedel vso resnico o zemljanih, ali pa tudi samo o Francozih? Da je takih ljudi na svetu, kakor nam jih z nekim satanskim veseljem in s táko obširnostjo slikajo naturalisti, kedó bi to tajil? Ali do sedaj so še táke prikazni, hvala Bogú, le izjeme; neki bolestni pojavi, katere pa še bolestnejše in odurnejše dela njih spačena fantazija. Njim nasproti, od starodavnih časov do današnjega dne, kaka dolga vrsta plemenitih bitij s človeškim obličjem; bitij, ki jih mora biti sam stvarnik vesel. Kako velik bi moral biti koledar, v katerem naj bi prostora imela vseh teh svetnikov imena! Največ pa nas je takih, ki smo nekako v sredi, ne da bi dejal, posebno na čast, ali tudi ne na preveliko sramoto človeški podobi. Zakaj nam škodoželjno kažete vedno le one, teh pa še sami nočete videti ali jih pa celó videti ne morete, ker ste slepi za vse, kar je svetlo, kakor so nekatere oči neobčutne za posamezne barve. Vi nas silite, naj gledamo svet z vašimi očmi; kedó pa nam je porok, da ga vidite vi v pravi podobi?

In tù niso še najhujši zreli možjé, ki se vsaj lahko sklicujejo na svoje izkušnje, ki so vendar nekaj videli v svojem življenji, ki so imeli kolikor toliko prilike opazovati sebe in druge. Mladič negodán, ki ni še izgubil vse mišje dlake, vriva se nam za učitelja. On, ki se je do sedaj bavil le z lahkokriliimi hišnami in nataricami in morebiti sè še lajšim ženskim blagom, pozna vam vse ženstvo in vé, da ni vse vkup nič prida! Sirota ne sluti, morebiti tudi doumeti ne more, kako mnoga junakinja se nahaja v tem preklicanem spolu, tudi v nižavah človeštva, vredna, da bi človek kolena pripognil pred njo. On ni videl matere, ki prečuva noči ob postelji bolnega otroka; videl ni žene, ki po konci stoji, ko je mož v obupu povetil glavo, in videl ni deklice, ki je sama še otrok, pa skrbi za bratce in sestrice sirote, ki so izgubili očeta in mater. Koliko samozatajstva, koliko dušne sile, koliko ljubezni, stanovitosti in zvestobe! Takemu sodniku recimo z nemškim pesnikom, malo preobrnivši besede: »Duhá uméš ti, ki si mu enák.«

Recimo, da se je človek res razvil iz živali, kakor trdite vi, zakaj mu vedno in vedno očitata neslavni izvir in začetek? Zakaj ga vedno siloma potiskate nazaj na prvotno nizko stanje? Ali bi ne bilo plemenitejše na vso moč podpirati ga v hvalevredni prizadevi, da se vzpne vedno više in više? Mož nizkega stanú, recimo celó, da njegov oče ni bil brez madeža, izkopal se je z velikim trudom in naporom iz svojih žalostnih, dà celo sramotnih domačih rozmér, da je sedaj imovit, čislán in vpliven poštenjak; kaka sirovost, kaka podlost, ko bi ga kedó o vsaki priliki in nepriliki opominjal: Kaj boš ti, saj vemo, odkod si in čegav si? In kam bi lahko moža naposled pripravilo tako ravnanje?

Ali ko bi bilo človeštvo tudi res táko, kakoršno nam slikajo ti novi proroki — mi vemo, da ni — dalje: ko bi bilo tudi potrebno ali samo koristno človeku, mlademu in staremu — mi ne vemo, kakó in zakaj — da se pred njegovimi očmi odkrije in razgrne vsa tá beda in sramota, da se on tako rekoč z vsemi počutki nasrka vse té grdobe in nesnage in tega smradú; da se mu pokaže, in to kakor pod drobnogledom stokrat povečeno pokaže vse tisto, kar so, kakor pravi pesnik »milostno bogovi pokrili z nočjo in grozo«; da se mu kakor z neko magično svetilnico posvétí v vsa skrivna kota in brezna — polna strahov in pošasti —: ko bi bilo, pravim, to res potrebno ali vsaj koristno človeku, ali naj prevzame to žalostno nalogo umetnost, poezija? Oni pravijo dà, mi, da ne. Poezija ima, kakor bomo videli skoraj, lepši, višji namen, ki ga more doseči samo ona. To pomeša-

vanje in zamenjavanje znanstva z umetnostjo se mi zdi glavna napaka naših novodobnikov.

Znano je, predobro znano mnogi materi, da otroci, sicer prav dobri in pridni otroci, z nekim posebnim, odraslemu človeku nedoumnim veseljem brazdajo po lužah in se kepajo z blatom; nič jim ne smrdi, nič se jim ne gnusi; ni ga tako odurnega mrčesa, da bi ga ne pobrali ter nesli domóv; videti je, kakor da še prav ne razločajo, kaj je snaga in kaj je nesnaga. Srečni otroci; oko in nosk jim nista še tako občutljiva in sitna, kakor jim bodeta pozneje. Tako se nahajajo ljudjé, ki z nekim strastnim in hlastnim veseljem sezajo po vsem, kar je neprijetnega, ostudnega, žalostnega v človeku. — Znan sem in često občujem z možem, ki ima to žalostno svojstvo posebno razvito. Pošten človek, dobra duša — ali vsaka tretja beseda mu je: Človek je »beštija«! In to modrost vam daje od sebe z nekim mefitofelskim zadovoljstvom. Knjigo čisla samo, če mu potrjuje to prepričanje. Kako je vesel, ko zopet kaj sliši, kar, če tudi samo na videz, podpira njegov »ceterum censeo«! Vesél, pravim; ne, veselje, pravo srčno veselje to ni, to sem že spoznal, primešana mu je bridka kaplja, ki mu precèj greni tisto veselje; mož sam sebe muči. Čudna uganka je človek! To je nezdravo in vendar tako razširjeno dandanašnji, dà, to je prava bolezen našega časa.

To nezdravo nagnenje pa se pre rado pridruži težnji človeški, katera je sama na sebi koristna, namenu primerna ter nas sosebnó povzdiguje visoko nad žival. Vedoželjnost, hrepenenje po znanji in spoznanji, to je pravi kvas človeštvu. Ali »omne nimium vertitur in vitium«. Poželenje po imetji je zdravo, ohrani človeštvo koristno; prestopi naj svoje meje, in zdajci se izpreobrne v lakomnost, skopost, bolezen, kateri ni zdravila. Taka bolezen, imenoval bi jo Faustovo bolezen, je tudi brezmerna vedoželjnost. Ubogi človek! resnica te mika in vabi; ali ko tekaš za njo, beži pred teboj kakor lepa večernica pred otrokom, ki teče za njo z razpeto ročico.

(Konec prihodnjič.)

Nova pota.

Čital J. Stritar v slovenskem klubu na Dunaji dné 17. sušca 1894.

(Konec.)

odà ne o vedoželjnosti sploh mi je tu govoriti, ampak samo o tisti, ki ima za predmet človeka. In ta vedoželjnost, ta žeja po spoznanji, spojena z onim črnogledim nagnenjem, o katerem sem govoril, zdi se mi neka »signatura« našega časa, neka kužna bolezen, ki se je prijela posebno novodobnega slovstva.

Da ne govorim o francoskem, v katerem je že zdavnaj vse bolno, črvivo in gnilo, tudi ne o tako zvani »moderni« berolinski in dunajski, kjer — »samo za moške«! — osamosvoja mesa obhaja svoje pijane orgije — poglejmo na sever, koder vendar vejejo — tako bi človek mislil — krepke, zdrave sape — káke glave, kake zmožnosti! Dostojevskij, Tolstoj, Ibsen, Strindberg, to so ti možjé, ki kaj morejo in znajo, in vendar niso naši možjé, ne moremo jih biti veseli.

Kako li zna govoriti tak mož, kako zanimivo ti pripoveduje, kar vedno bi ga poslušal! Ali kaj je to? Kako čudno se mu izpreminja obraz! Oko mu je nemirno, in tudi jezik se mu zaletuje in govorica se mu zapleta; debelo ga gledaš, skoraj groza te obhaja pred njim. Nehotoma se ti vriva misel: Mož ni zdrav. Beri, če imaš krepke živce, Nietzschejevo knjigo: »Tako govori Zaratustra«; to ti je kaj novega, to so glasovi, kakoršnih nisi še čul; tu so mesta neke, rekel bi, grozne lepote, strahovite poezije! Ko si pri kraji, ko knjigo zapreš ter se ozreš in vidiš, da ti še solnce sije, oddahneš se, zdi se ti, kakor da si se probudil iz težkih, mukovitih sanj.

»Spoznavaj se!« Morda zapoved; ali to spoznavanje imej svoje meje, onkraj teh méj preži strašna pošast, ki se ji pravi blaznost. Nietzsche ji je že pal v neusmiljeno oblast! Dušeslovje je lepo, koristno, dà potrebno znanstvo, ki se je v naši dobi postavilo na novo, trdno podlogo; bolj in bolj zadobiva svojo veljavo v raznih znanstvenih strokah in nam, tako n. pr. posebno v jezikoslovji, razjasnjuje mnoge prej temne prikazni. Kaj bi moglo biti bolj zanimivo, kaj bolj vredno opazovanja in preiskavanja kakor človek človeku? Ali tisto nervozno vrtanje in brskanje najprej po svoji duši, potem po drugih; tisto neprestano opazovanje in ogledavanje svojega srca; tisto večno analizovanje vsega, kar se le gane v duši; tisto, rekel bi,

vohanje in zasledovanje divje zveri v človeku, združeno z onim črnogledim veseljem, če najdeš kaj hudobnega, podlega v človeku — to je, kar daje novodobnemu slovstvu neko nezdravo, hipokratično lice — in to ne more imeti dobrega konca. — —

— Ko je nihalo dospelo do skrajne meje, obrne se in bije zopet v nasprotno stran. Kar sem želel in upal in nekoliko tudi prorokoval, prišlo je, prej celó, kakor sem mislil. Kažejo se znamenja, da ta nezdrava dušna hrana, katera je šla prej tako v slast, že preseda ljudstvu, vsaj nepopačenemu ljudstvu.

»Z vilami če izpodiš naravo, povrne se zopet.« To veljá tudi tukaj, in to v dobrem zmyslu. Poleg vedoželjnosti ima človeška duša še neko drugo potrebo, neko žejo, katere mu ne more ugasiti znanje in spoznanje, ne vsa modrost in učenost tega svetá. Daj otroku vsega, česar želi, vesel ne bo in srečen, ako mu ne daš prilike igrati se, ne s kako drago, umetno igračo, ne igrati se kakor hočeš ti, ampak kakor mu veli lastno, otročje srcé; ne s teboj, igrati se hoče, skakati in noréti sè svojimi vrstniki. Pústi ga, to mu je dobro, zdravo za telo in za dušo. Otrok, ki ne čuti té potrebe, ni telesno zdrav, ali pa na duhu ni pravilen. Kar je otroku igra, to je odraslemu, pravilno ustvarjenemu človeku, umetnost, ki se je tudi razvila iz igre; umetnost in poezija. — In še več: mislečemu in čutečemu človeku podaje življenje toliko nemira, zmotnjav in prevár, toliko vidi v njem nepopolnosti, krivice, toliko bede, da hrepeni zdaj pa zdaj, vsaj za nekoliko časa zapustiti ta svet ter prestaviti se v neko drugo, neko obljubljeno deželo, kjer vladajo drugi, z njim rojeni, v srcé mu zapisani zakoni; kjer je vse, kar je, to kar hoče biti, pa zaradi mnogih ovir in zaprek biti ne more, kakor je težko najti v naravi popoln kristal. Videti hoče neko vzvišeno, očiščeno podobo življenja, ne take, kakor mu jo podaje fotografija z vsemi malenkostimi in slabostimi, in kakor mu jo ponuja moderno slovstvo. Človek bodi v ti podobi človek, ne angelj, kar se očita idealizmu, a tudi ne zver, pošast. Nesnage tu ne mara in smradú, ne uhobolnega ropota; tega le preobiloma uživa v vsakdanjem življenji; odpočiti se hoče tù od tiste duhomorne bede, ki je vidi vsak dan toliko okoli sebe. Ne zadošča mu tù sama posnema življenja, bodi še tako zvesta, dasi je tudi to neka umetnost, ali umetnost na nižji stopinji. Ko se je nekedaj v Sparti javno izkazoval človek, posnemajoč slavčevo petje tako umetno, da mu je vse ploskalo, obregnil se je kralj Agezilaj v svojem poštemem širokem narečji: »Autás ákuka!« — samega slišal! Stvarnik bodi umetnik, ki prosto, ideji ustrezno, po svojem črteži stvari svoje podobe. Ali zdrave, mo-

goče naj bodo te podobe, ne kake čudne spake, kakoršne se kažejo po sejnih in trgih strmeči množici, nakaze in potvare, rojene v bolnih možganih umetnikovih. Ne muči nas umetnik, pesnik sè svojimi umetno izmišljenimi ugankami in problemi, kakor nas tako radi z njimi pitajo nekateri preduhoviti modernjaki. Radi gremo s človekom spremljevalcem, ki nas vodi po prijetnem kraju ter nam razumno in zgovorno razkazuje in razlaga njegove posamezne, bolj skrite lepote; ali ko zavije v temno goščo, kjer se ti noga spotika ob korenine, kjer ti zapletene veje bijejo v óči in ti ostro trnje razpraskava roke in obraz; ali bi bil pameten, ko bi se dalje trudil in plazil za njim? — Kedaj pa n. pr. lirik najkrepkeje, najblagodejnejše učinja na nas? Ali zahtevamo od njega bog vé kako modrih misli, kakih novih čutov, kakoršnih ni pred njim še imela živa duša? Ali iščemo pri njem kakega posebnega pouka, kakega skrivnega razodetja? (Tu govorim o liriku v ožjem zmislu). Ali je sploh treba, da bodi lirik kako posebno, višje bitje? Ne, človek bodi pesnik, kakoršni smo mi, človek, ki se z nami veseli, z nami trpi in našo govorico z nami govori. Kar ga loči od nas, navadnih ljudi, je samo to, da on čuti vse bolj krepko in živo, svoje čute in tuje; žalost in veselje, ljubezen in hrepenenje, in pa — to je seveda poglobitno — dar ga loči od nas, ki ga ni pridobiti z nikakim trudom in ukom, dar božji, da more z rešilno besedo dati duška preobilosti svojih čutov, kakor pravi nepopisno lepó pesnik:

»Ko človek drug umolkne v muki svoji,
Bog dal mi je, da rečem, kaj trpim.«

Z rešilno besedo, pravim; dà, rešilna je beseda, v katero se zlije pesniku čut, njemu samemu rešilna in tistemu, ki ga posluša.

Ko pride jesen, ko od njé strupenega diha vse hira in vene, koga ne obhaja o tem pogledu neka žalost in otožnost, katera v posebnih okolnostih lahko naraste do nevarne višine, do prave dušne bolezni. Če si tí, ki ti srcé težé taki čuti, pesnik, ne bode ti dolgo trpeti; začelo se ti bo nekako čudno gibati v prsih; pesem, sam ne veš prav, kako, se ti je rodila, privrè ti iz njih, in — lahko ti je srcé. In čudno! ti, ki čutiš enako, pa si rojen nem, čuj, beri tako pesem; po prsih ti bodo doneli, odmevali sorodni glasovi, in zdajci bo olajšano tudi tvoje srcé. To je tista glasovita »kátharsis tón pathemáton«, oproščenje (od) čutov. Ko se je človeku nabralo preobilo čuta, čuti potrebo, rekel bi izprazniti si srcé, izgovoriti se, izjokati se ali izsmijati, kakor mu je pri srci.

Zase poje pesnik najprej, gotovo, kakor ptič, da si olajša srcé; ali zraven pesnik pojóč tudi vabi, vabi sočutno srcé, da se z njim

veseli ali žaluje: »deljena bolečina, pol bolečine; deljeno veselje, poldvojeno veselje«.

To čudovito, tolažilno moč ima v sebi poezija. Ali tudi samo prava poezija, ne tisto, kar nam za poezijo podajejo dandanašnji.

Po ti poeziji hrepeni človeško srcé in bode hrepenelo, kakor žejen jelen po hladnem studenci. Za nekaj časa se dá srcé premotiti in preslepiti, ali slednjič se zavé in terja svojo večno pravico. To vidimo očitno v naših časih. Ljudstvo, katero so krivi vodniki toliko časa vodili po suhi puščavi, užejalo se je in hrepeni po čisti, hladilni studenčnici, izvirajoči iz žive skale. »Thálatta, thálatta!« donelo je iz prsi hrabrih Helenov, ko so po neskončni blodnji in zmotnjavi ugledali sveto, rešilno morje. Poezija, poezija! kliče veselo in hvaležno zbegano, utrujeno ljudstvo, ko začuje zopet ljube, znane glasove, doneče mu, kakor je donelo obupajočemu Faustu velikonočno zvonjenje in angelov petje:

»Oj, poj mi, zbor nebeški, milo pój;
Okó solzí mi, zemlja, spet sem tvoj.«

Množijo se znamenja, kamor pogledamo, sosebno v dveh glavnih mestih nove šole, v Parizu in v Berolinu, da se ljudstvo ne dá dalje voditi po potih, katera, to je spoznalo, ne vodijo v obljubljeni deželo. Poezije je žejno, poezije hoče, poezije, katere mu ne more nič nadomestiti za več časa. Naveličalo se je môž, ki mu kažejo vedno človeka v svojem ponižanji. Poslušati noče dalje môž, ki mu vedno dražijo živce in mu vzbujajo najpodlejše strasti in nagnenja, katerih se samo sramuje. Po velikem pesniku rešitelji hrepeni, kateri mu prinese tolažbe in hladila za skeleče rane, po čudodelniku, ki mu kakor razglašene strune ubere dušo v blagodejno harmonijo, ki mu z magično besedo ugladi strasti nemirne valove. »Vi, oblaki, ga rosite! —

Končati bo čas! Samo z nekimi besedami naj še o kratkem posnamem, o čemer sem, nekako bolj aforistično, govoril. Nova šola, ki zameta vse, kar je bilo pred njo, in proglašá svojo vero za edino pravo, naj nas ne bega in ne moti. Kar je ustvarila dobrega, zdravega — in tega ni malo — ostane in nam je dobiček; kar je malo prida, ker ne ustreza človeški potrebi, pogine, kakor je prišlo. Sosebno tolikanj hvaljeni naturalizem ali verizem naj se ne hvali kot edino zveličalen, kakor neko novo razodetje. Kar ima on zdravega, vpravičenega v sebi, ni novo; če pravi, da nam slika človeka, življenje v resnični obliki, ne govori resnice. Kar pa je poglavitno in odločilno, on ne ustreza potrebi človeškega srca. Naturalizem tlači, potiska, znižuje; človek potrebuje in išče tolažbe, boljšanja, povzdige.

Človek hoče svojo nedeljo, in ne dá si je vzeti. Umotvor bodi še tako sijajen, brez etičnega jedra ne velja, in končni učinek njegov bodi harmonija. Pravi umetnik vidi in nam kaže vse »sub specie aeternitatis.« Znanstvo ima svoje ozemlje, umetnost svoje; človeku je potrebna ta, kakor mu je potrebno óno; umetnost ne sezaj znanstvu v področje.

V ostalem se ni bati, da ta novi nauk kakor hudournik poplavi in pokončá za večne čase, kar nam je bilo do sedaj sveto, da konec stori poeziji. Množé se znamenja zdravega prevrata. Ne, da bi se nam bilo vrniti popolnoma na stáro; oblike se izpreminjajo s časom, duh ostane. Brez skrbi torej!

In ti, skromnega naroda, ki nima besede v svetovnem slovstvu, skromni sin, ki si želel in poskusil tudi v tem zmyslu kaj biti svojim bratom; ne begaj se. Če se ti tudi ni posrečila nikaka »eterna pagina«, če tudi nisi ustvaril ničesar, kar bi bilo »aere perennius«, miren bodi. Morebiti si pa vendar pogodil kako besedo, ki je človeku kar rosna kaplja žejni cvetici. Popotnik si govoril popotniku bratu: Prijatelj, trudna sva; sédiva sém v to senco in pogovoriva se malo. Glej, jaz sem doživel to; ali si ti tudi izkusil kaj takega? Mene veseli to, in to me žali, — ali tudi tebe? — Tako! in zdaj vemiva spet v roko popotni les! —

Izpremembra.

Kot v noči jasen meteor
Pretrga temnosiv obzor,
Podoba tvoja je nekoč
Razjásnila mi duše noč.

In kakor še jesenske dni
Cvetico solnčni soj vzbudi,
Pognala je ljubezen kal
Iz zapuščenih srčnih tal.

Iz popja se je cvet razvil,
Z zelenjem mnog mi grob pokrila, —
Srcé — grobóv prej kraj prostrta,
Sedaj cvetoč je rožni vrt.

S. L. Mozirski.

